

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Doktori Iskola

Dr. Lakatos István

**Összehasonlító emberi jogi diplomácia a kulturális relativizmus v.
univerzalizmus vita árnyékában.**

Esettanulmány az Emberi Jogi Tanáccsal kapcsolatban

*(Comparative human rights diplomacy in the shadow of the cultural
relativism versus universalism debate:*

A case study of the UN Human Rights Council)

Doktori értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. Kardos Gábor PHD

Habilitált egyetemi tanár

Budapest

2021

Bevezetés:

A Második Világháborút követően, az ENSZ Alapokmányának, valamint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elfogadása eredményeként minőségi változás következett be az emberi jogok nemzetközi védelme területén. A Második Világháború, valamint a Holokauszt borzalmai nyilvánvalóvá tették, hogy az abszolút szuverenitás politikája a továbbiakban nem folytatható és az emberi jogok kérdése nem maradhat kizárólagosan a belpolitikai megfontolások tárgya. A hidegháború időszakában komoly lépések történtek a nemzetközi emberi jogi standardok kiépítése területén az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága által. Az elmúlt 70 év során nemcsak az országok belső, az emberi jogok védelmét egyre jobban szolgáló alkotmányos és egyéb törvényi rendelkezései alakultak ki - majd finomodtak tovább az évek során-, hanem megfigyelhetjük az emberi jogok regionális és univerzális védelmét és előmozdítását szolgáló intézmények, mechanizmusok és szervezetek létrejöttét is. Az emberi jogok univerzalizálásának egyre általánosabbá váló elismerésével párhuzamosan az elmúlt évtizedek során változó intenzitással, de jelentkeznek olyan álláspontok, nézetek, amelyek a kulturális eltérések alapján kétségbe vonták ezen normák valamennyi országra, régióra vonatkozó érvényességét. A kulturális relativizmus radikális formája, visszaélve a koncepció lényegével, alapot teremthet az emberi jogsértések elkendőzésére. Másrésztől azonban a nemzetközi emberi jogi standardok végrehajtása során a kulturális sajátosságok teljes mértékű negligálása vagyis az úgynevezett radikális univerzalizmus hosszú távon szintén nem szolgálja az emberi jogok egyetemes elfogadásának ügyét.

Napjaink egyre gyorsuló globalizációs tendenciái fokozottan sürgetőbbé tették az ún. kulturális relativizmus kérdésének komparatív jogi elemzések útján történő feldolgozását, tisztázva a témával kapcsolatos félreértéseket és téveszméket, mivel napjainkra a civilizációk közötti interakciók intenzitása jelentősen megnőtt. Globalizálódó világunkban, a fokozódó migrációs trendek eredményeként a különböző kultúrák képviselői egyre gyakrabban élnek egymás mellett és ilyen esetekben az alkalmazandó emberi jogi normák kérdése gyakran eredményez heves konfliktusokat.

1. Az elemzés tárgya és a hipotézis

Az értekezés az ENSZ legfontosabb emberi jogi testületének - az Emberi Jogok Bizottságát 2006-ban felváltó - az Emberi Jogi Tanácsnak a munkáján keresztül kívánja bemutatni az egyes régiók és civilizációk emberi jogi diplomáciáját, külön kitérve az egyes csoportokon belüli törésvonalakra.

Az értekezés átfogó képet kíván adni azon regionális, kulturális, politikai csoportok emberi jogi diplomáciájának fontosabb prioritásairól, jellegzetességeiről, amelyek napjainkban ezen a területen meghatározó szerepet játszanak. Az öt regionális csoport (az Európai Unió, a latin amerikai és karibi országok, szub-szaharai afrikai országok, ázsiai országok, valamint a muzulmán országok), amelyeket a vizsgálat céljából kiválasztottam nem egyezik meg teljes mértékben az ENSZ regionális csoport-rendszerével (Afrikai Csoport, Ázsiai Csoport, Kelet-Európai Csoport, Latin Amerikai és Karibi Országok Csoportja, Nyugat Európai és Egyéb Országok Csoportja), mivel egyes csoportok, pl. a Kelet Európai ebben a tekintetben nem tekinthető egy önálló entitásnak. Másrésztől azonban az Iszlám Együttműködés Szervezetének

országai emberi jogi diplomáciájukban sok hasonló elemet hordoznak, annak ellenére, hogy a Szervezet országai három ENSZ-es regionális csoportban is megtalálhatóak. Mindezek alapján a szub-szaharai afrikai országok egy külön csoportként kerülnek tárgyalásra, míg az értekezésben az észak afrikai országok a muszlim országok csoportjának keretei között szerepelnek. Az Európai Unió szintén egy külön csoportként szerepel, tekintettel rendkívül szofisztikált külső és belső emberi jogi diplomáciájára, annak ellenére, hogy tagjai három ENSZ-es regionális csoportba tartoznak. Az Ázsiai Csoport összetétele bizonyos mértékben átfedést mutat a Muszlim Országok Csoportjával, ez azonban elkerülhetetlen volt, mivel ezen országok bizonyos sajátosságok tekintetében a többi ázsiai országgal, más jellegzetességek kapcsán viszont a muzulmán országokkal mutatnak egyezéseket.

A dolgozat nem foglalkozik külön a nagyhatalmak (USA, Kína, Oroszország) emberi jogi diplomáciájával, tekintettel azok speciális jellegére, amelynek elemzése egy külön értekezés témája lehetne. Figyelemmel jelen anyag tudományos céljaira azon nyugati és kelet-európai országok, amelyek nem tagjai az EU-nak nem szerepelnek az értekezésben, mivel az emberi jogi prioritások és jellemzők területén nem rendelkeznek egy speciális csoport identitással. Mindezek ellenére ezen országok egy része, mint pl. Kanada, Ausztrália, Svájc, vagy Norvégia ezen a területen fontos és befolyásos szereplői a nemzetközi közösségnek. Sem a Nyugat Európai és Egyéb Országok Csoportja, sem a Kelet Európai Csoport nem rendelkezik speciális emberi jogi diplomáciával, amely összehasonlítható lehetne az Európai Unió vonatkozó szakpolitikájával.

Az ENSZ Emberi Jogi Tanács, mint a legfontosabb univerzális emberi jogi testület tekinthető a legmegfelelőbb nemzetközi fórumnak az öt kiválasztott regionális/vallási/politikai csoport emberi jogi politikájának bemutatására

Az értekezés arra az alapfeltevésre épül, hogy valamennyi nagyobb civilizáció vallási és kulturális normái összeegyeztethetőek a nemzetközi emberi jogi standardokkal, és a kulturális sajátosságokra, vagy regionális specifikumokra történő hivatkozás – néhány kulturálisan valóban figyelembe vehető kivételtől eltekintve – általában az adott ország vezetőinek hatalmi, politikai céljait szolgálják, kibúvót keresve a számukra veszélyeket rejtő emberi jogi normák betartása alól. Ahogy azt már jeleztük, a szerző szerint sem a radikális univerzalizmus, sem a radikális kulturális relativizmus nem szolgálja az emberi jogok egyetemes érvényesülésének ügyét és ilyen szempontból az akadémiai kutatások már figyelemre méltó módon előbbre járnak, mint a gyakorlati diplomácia által képviselt álláspont, ahol leginkább csak a két szélsőséges megnyilvánulás valamelyikével találkozhatunk.

2. Metodológia

A szerző a releváns szakirodalom áttanulmányozását követően egy fontos kutatási hiányt (research gap) vélt felfedezni, tekintettel arra, hogy a megismert fontosabb munkák inkább csak egy-egy régió emberi jogi sajátosságaira, emberi jogi mechanizmusaira fókuszáltak; azokat csak a legritkább esetben helyezték komparatív kontextusba. Ez utóbbi esetekben is az összehasonlítások általában felszínesek voltak, nem véve figyelembe a releváns történeti, vallási, kulturális, vagy politikai hátteret. Az öt regionális csoport emberi jogi diplomáciájával kapcsolatos bemutató elkerülhetetlenül tartalmaz bizonyos általánosításokat, de ezek

hiányában a kutatás elveszne a részletekben. Mindezek ellenére a szerző megpróbált annyira pontos lenni, amennyire csak erre lehetőség volt, valamint felhívni a figyelmet a régiókon belüli fontosabb különbségekre.

Az elemzés tárgya az ENSZ genfi székhelyű Emberi Jogi Tanácsának 2017-es évi három ülősszaka volt. A szerző azért választotta ezt az évet, mert ez volt az anyag írását megelőző utolsó teljes év, amelyről összehasonlításra alkalmas adatok álltak a rendelkezésre, valamint, amikor az Egyesült Államok még részese volt az Emberi Jogi Tanács munkájának. (Trump elnök döntésének megfelelően az amerikai delegáció 2018 nyarán elhagyta a 47 fős testületet.)

Az alkalmazott kutatási módszerek a fentiekben leírtaknak megfelelően interdiszciplináris jellegűek, támaszkodva a történelemtudomány, a vallástörténet, a nemzetközi kapcsolatok történetének – és természetesen – a jogtudomány fontosabb eredményeire. A dolgozat elsősorban másodlagos adatokra támaszkodik, építve a vonatkozó nemzetközi szakirodalom munkáira, de azokat egy másfajta – összehasonlító – kontextusba helyezve annak alátámasztása érdekében, hogy valamennyi régió és fontosabb civilizáció tartalmazza azokat az alapvető morális értékeket, amelyek a nemzetközi emberi jogi egyezmények alapjait is adják. Ennek megfelelően nem léteznek olyan kulturális, civilizációs különbségek, amelyek megakadályoznák, vagy lehetetlenné tennék a nemzetközi emberi jogi rendelkezések nemzeti végrehajtását. Az értekezés kisebb részben épít elsődleges kutatási adatokra is, amelyek egyrészt a vonatkozó univerzális és regionális emberi jogi egyezmények, nyilatkozatok elemzését jelentik, másrészt az Emberi Jogi Tanács releváns dokumentumainak, határozatainak értékelését foglalják magukban. Az értekezés harmadsorban a szerző, több, mint két évtizedes multilaterális emberi jogi diplomáciában töltött szakmai munkája során szerzett gyakorlati tapasztalataira épül, amely a fentiekben ismertetett elsődleges és másodlagos forrásokkal kiegészülve kívánja tudományosan alátámasztani a hipotézisben foglalt gondolatokat. A téma jellegére tekintettel az értekezésben az adatgyűjtés inkább kvalitatív, mint kvantitatív jellegű, de bizonyos esetekben – különös tekintettel az EU emberi jogi diplomáciájának, vagy az EJT munkájának értékelése kapcsán – több számszerűsíthető adat feldolgozására is sor került.

A szerző meggyőződése szerint a fentiekben összefoglalt tudományos célok, egy hangsúlyozottan nem eurocentrikus megközelítéssel párosulva, hozzájárulhatnak az emberi jogok további nemzetközi fejlődéséhez és a civilizációk közötti párbeszéd elmélyítéséhez.

3. Az értekezés főbb kutatási eredményei:

Az első fejezet keretei között az univerzalizmus v. kulturális relativizmus vitát ismertettük, kiemelve, hogy globalizált világunkban – ahol a különböző politikai, természeti és gazdasági folyamatok komoly migrációs hatásokkal járnak világszerte – a különböző kultúrák elválasztása nem jelent már egy érdemi, megvalósítható opciót, mint ahogy az volt a középkorban. Fontos, hogy kidolgozzunk olyan működő megoldásokat, amelyek révén kezelhetőek a különböző kultúrák képviselőinek együttélése kapcsán jelentkező kihívások, az egyre intoleránsabb társadalmak és a növekvő számú interkulturális konfliktusok ellenére. A kulturális relativizmus gondolatiságával való visszaéléseket az autoriter kormányok által a kulturális különbségekre való hivatkozásokkal az emberi jogsértések igazolása céljából,

szigorúan el kell választani a tradicionális gyakorlatokon alapuló legitim igényektől, amelyeket a helyi kulturális közösség is támogat és amelyek nem mondanak ellent az alapvető emberi jogi értékeknek. Ebben a tekintetben fontos látni, hogy a nemzetközi emberi jogi normák azáltal, hogy hozzájárulnak az embertelen tradicionális gyakorlatok fokozatos eltűnéséhez nem ássák alá az ázsiai, vagy afrikai társadalmak kulturális fundamentumait, hanem csak humánusabbá teszik azokat. A radikális univerzalizmus a nemzetközi emberi jogi standardok végrehajtása során a fejlődő országok szemében a kulturális sajátosságok figyelmen kívül hagyásával a kulturális imperializmus egy formájaként jelentkezik, ami nem szolgálja az emberi jogok univerzális elfogadásának ügyét. Sőt, ez a megközelítés komoly ellenállást vált ki a legtöbb Európán kívüli kultúra képviselőiből, és ezáltal aláássa az egész nemzetközi emberi jogi rendszert. A radikális kulturális relativizmus a másik oldalról viszont azáltal, hogy azt állítja, hogy a kultúra az egyetlen igazoló forrása a morális jogoknak, vagy szabályoknak, alapvetően kikezdi az emberi jogok egyetemességét, és az emberi jogsértések elkendőzése érdekében alapot szolgáltat a koncepcióval való visszaélésre.

Mindenképpen szükség van további kultúrák közötti párbeszédre az univerzalizmus v. kulturális relativizmus kérdéséről, amely belső társadalmi vitákat is elindíthat olyan országokban, ahol a tradicionális gyakorlatok meghatározóak és ahol azok konfliktusban állnak az adott ország nemzetközi emberi jogi kötelezettségeivel is. Az ENSZ mindenképpen fontos szerepet játszhat ezen párbeszéd meg szervezésében, amelyek célja egy olyan kulturális transzformáció, amely hozzájárul a nemzetközileg elfogadott emberi jogi normák fokozottabb elfogadásához és a globális emberi jogi standardok univerzalizálásának megerősítéséhez. A szerző álláspontja szerint a kultúrák nem szigorú határokkal rendelkező, zárt entitások – azok a külső erőkkel való interakció hatására fejlődnek és változnak. Ez azonban egy sokkal hosszadalmasabb folyamat, mint egy jogszabály módosítása. A belső erők bevonása révén viszont az adott társadalmon belül egy organikus fejlődés alakulhat ki, fenntarthatóvá téve a kulturális változásokat, amely ezután belső viták eredménye lesz és nem külső hatások kényszereként következik be.

Az értekezés második fejezetében áttekintettük azt a folyamatot, amely során az emberi jogi diplomácia alapvető változásokon ment keresztül a Második Világháború befejezésétől; nem csak elfogadottságát, hanem eszközrendszerét és alakítói körét is érintette. Annak ellenére, hogy a szuverenitás alapelve és az emberi jogok tiszteletben tartása között még most is létezik bizonyos fokú feszültség, az emberi jogok ügye mára valamennyi ország külpolitikájának integráns részévé vált, független attól, hogy ezt a jelenséget az illető ország szereti, vagy sem. Korunk globalizált világának új emberi jogi kihívásai – az éghajlatváltozás hatásai, a környezeti erózió és a biodiverzitás csökkenése, az új digitális technológiák kialakulása és használata, mesterséges intelligencia, a határokon átívelő bűnözés megjelenése, célzott gyilkosságok elkövetése drónok által, korrupció, tömeges migráció, a multinacionális vállalatok növekvő hatalma és a globális egyenlőtlenség jelensége – érdemben megváltoztatták a 21. század emberi jogi diplomáciájának prioritásait. Az emberi jogi diplomácia nem maradhat releváns a jövőben anélkül, hogy a fent említett új jelenségekkel érdemben foglalkozzon. Nem beszélhetünk hatékony emberi jogi diplomáciáról egy effektív végrehajtási és monitoring rendszer hiányában.

Az értekezés harmadik fejezetében számba vettük az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága hagyatékát és azokat a változásokat, amelyeket az Emberi Jogi Tanáccsal történő felváltása hozott 2006-ban. Egy politikai testület, mint az EJB/EJT nem tehet többet, mint amit a

tagállamok engednek neki és nem hibáztatható azért, mert politikai megközelítések vezérlik. Mindezek alapján nem volt meglepő, hogy az új intézményi keretek nem oldották meg az EJB-vel kapcsolatos politikai problémákat, hiszen az új testület létszáma szinte teljesen megegyezett a jogelőd testületével; ugyanazon szereplők vettek részt a munkájában és hasonló politikai feltételek mellett működött. Azonban az Egyetemes Emberi Jogi Felülvizsgálati Mechanizmus (UPR) életre hívása az ENSZ rendszerébe egy új megközelítést vitt be azáltal, hogy biztosítja valamennyi ENSZ tagállam emberi jogi helyzetének kooperatív módon való áttekintését, ezzel egyre fokozottabb szerepet biztosítva az ott megfogalmazott ajánlások végrehajtását segítő technikai segítségnyújtási pillérnek. A fentiek ellenére a UPR-folyamat nem tette szükségtelemmé az országspecifikus határozatok elfogadását, de azok alkalmazására stratégiaibb módon kell sort keríteni, jobb koordinációt biztosítva az ENSZ egész rendszerén belül, a világszervezet munkájában növelve a regionális dimenzió jelentőségét.

Az EJT tagsággal kapcsolatos gyenge feltételrendszert a legtöbb ENSZ tagállam választási döntései során nem veszi figyelembe. Sajnos mostanra eljutottunk arra a pontra, hogy egyes tagállamok arra sem veszik a fáradságot, hogy emberi jogi vállalásokat tegyenek EJT jelölésük során. Politikailag nem reális és valószínűleg kontraproduktív is lenne azt várni, hogy az EJT tagországok, mind kiváló, hibátlan emberi jogi mutatókkal rendelkezzenek, de az emberi jogok iránt elkötelezett, azokat támogató kormányok jelölését bátorítani kellene. Fontos kiemelni, hogy az elmúlt évek során számos érzékeny kérdés kapcsán a WEOG, az EEG, valamint a GRULAC országai, kiegészülve néhány emberi jogokat támogató ázsiai és afrikai országgal sikeres koalíciókat építettek ki az EJT-ben. A világon megfigyelhető demokratizálódási folyamat – az elmúlt években megfigyelhető visszaesés ellenére is – tovább fogja erősíteni ezeket a pozitív tendenciákat, javítva az EJT összetételét, mivel mind több és több demokratikus ország próbál majd bekerülni a testületbe.

A negyedik fejezet részletesen mutatta be az EU belső és külső emberi jogi diplomáciáját. A világ legszofisztikáltabb gazdasági és politikai integrációjában már egyetlen tagállam sem tekintheti az emberi jogok kérdését belügyének. Ezt jól jelzi, hogy a tagállamok egy jelentős része már össze kívánja kapcsolni a jogállamiság kérdését a strukturális alapokhoz való hozzáférés ügyével. Az elmúlt évtized folyamán az emberi jogok kérdése az EU valamennyi szakpolitikájában* helyet kapott. Az EU, mint szervezet csatlakozott egy ENSZ-es emberi jogi egyezményhez, amire korábban még sohasem volt példa. Az Unió egy nagyon komoly eszközrendszert alakított ki a tagállamok emberi jogsértéseinek kezelése érdekében, de a többségi (és nem konszenzuális) döntéshozatal hiánya miatt az nem tud olyan hatékony lenni, mint amilyennek életre hívói szánták. Jelenleg is zajlik a vita az EU-n belül, hogy az európai integráció egy föderalista utat válasszon, vagy a szuverén tagállamok szerepét erősítsék meg.

Annak ellenére, hogy az EU külső emberi jogi diplomáciája csak a 90-es években, a hidegháború lezárásával kezdett el kifejlődni, az néhány évtized alatt komoly eredményeket ért el. Természetesen a Lisszaboni Szerződés, amely jogilag kötelezővé tette az Alapjogi Kártát és ezáltal megteremtette az alapjait az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) életre hívásának, egy külön minőséget hozott ebbe a fejlődésbe. Az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseelői pozíciójának létrehozatalával arcot adtak az EU külpolitikájának, míg az EU emberi jogi képviselőjének posztja egy vezetőt adott az EU emberi jogi diplomáciájának élére. Az Unió emberi jogi diplomáciája egy rendkívül bonyolult csapatmunka eredménye, amelyben minden résztvevő szereplőnek megvan a saját szerepe, és az ő hatékony együttműködésük a siker záloga. A multilaterális emberi jogi fórumokon az EU-nak sikerült kialakítania egy rendkívül

hatékony egyeztetési mechanizmust, amely lehetővé teszi, hogy az Unió egy fontos szereplőként vegyen részt azokon, egy részletes és koordinált emberi jogi napirenddel. Az ezen fejezet kapcsán végzett kutatások azt mutatják, hogy az Unió fokozódó hatékonysága jelentős mértékben a különböző régiók irányába kifejtett egyre intenzívebb kapcsolatfelvétel eredménye. A legtöbb érzékeny határozati javaslatot – amelyeket korábban egyes EU tagállamok vittek egyedül – most régiókon átívelő országcsoportok terjesztenek be, ami hatékonyan ellensúlyozza azt a tényt, hogy az EU csak 8-9 szavazattal rendelkezik a 47 fős EJT-ben. Az EU tagállamok közötti viták az EJT-ben jól leképezik az EU belső konfliktusait. A közel keleti-kérdés jelenti az EU emberi jogi diplomáciájának Achilles-sarkát, ahol az esetek többségében nem sikerül egységes EU álláspontot kialakítani.

Az ötödik fejezetben a latin-amerikai és karibi országok (GRULAC) emberi jogi diplomáciáját elemeztük ki. A régió speciális történeti és geopolitikai feltételeire való tekintettel nem meglepő, hogy ez a regionális csoport tekinthető a legnyitottabbnak az ENSZ rendszerén belül. A fentiek alapján az GRULAC-kal való eredményes együttműködés létfontosságú az EU és más az emberi jogok ügyét prioritásként kezelő országok számára, annak érdekében, hogy az ENSZ-ben, vagy specifikusabban az EJT-ben többségbe kerüljenek. A GRULAC fontos szerepet játszhat a kultúrák közötti párbeszéd és együttműködés erősítése terén, tekintettel a régió történeti és politikai háttérére. Ez az egyetlen régió, amely rendelkezik egy erős regionális emberi jogi rendszerrel és emellett szoros kulturális és politikai kapcsolatai vannak Európával, továbbá a Globális Délhez tartozik és osztozik a fejlődő világ 21. századi problémáiban is. A térség erős elkötelezettségét a modernitás mellett azon erővé kell átkonvertálni, amely szükséges a fent jelzett feladat elvégzéséhez. Latin-Amerika emberi jogi barát országainak azon kell dolgozniuk, hogy ezen erőfeszítések motorjai legyenek és szoros és hatékony együttműködést tudjanak kialakítani az Észak és a Dél országai között a világ emberi jogi helyzetének javítása érdekében, elkerülve a kulturális relativizmus és a civilizációs harcok csapdáját.

A hatodik fejezet keretei között az univerzális emberi jogi standardok végrehajtását vizsgáltuk meg a szub-szaharai afrikai országokban és általuk. A régió országainak társadalmi és politikai filozófiáját leginkább a gyarmatosítás öröksége és az azt követő időszak instabilitása határozza meg. Ezen keserű élmények mellett a kontinenst számos komoly társadalmi, gazdasági és politikai kihívás fenyegeti, ideértve a nagyfokú eladósodottságot, a világ legnagyobb létszámú menekült közösségét, valamint a rendkívül elterjedt szegénységet. Ebben a kontextusban sok afrikai lakos még mindig csak egy a Nyugat által kreált imperialista fogalomnak tekinti az emberi jogok kérdését, amely az individualizmus doktrínáján alapul, míg Afrikában az egyén értéke tradicionálisan csak a közösség tagjaként ragadható meg. A fentiek alapján nem meglepő, hogy az afrikai regionális emberi jogi egyezmény a jogok mellett a kötelezettségeket is tartalmazza. Az emberi jogokkal szemben jelentkező ellenállás ellenére a kialakulóban lévő afrikai emberi jogi rendszer világosan jelzi a politikai akaratot az afrikai országok egy jelentős része esetében, hogy stabil alapokat hozzanak létre a kontinens lakosainak alapvető jogai védelme céljából.

Az EJT munkáját tekintve megállapítható, hogy néhány szub-szaharai afrikai ország esetében egy fokozatos nyitás figyelhető meg, elég itt utalnunk többek között Ruanda, Botswana, Ghána, vagy Togo munkájára a Tanácsban, amely azt jelezi, hogy ezen országok készen állnak részt venni olyan globális kezdeményezésekben is, amelyek messze túlmutatnak az afrikai érdekeken. A szub-szaharai afrikai országok szavazási magatartása egyre kevésbé uniformizált

az EJT-ben, és csak bizonyos témák kapcsán figyelhető meg a szigorú blokk-szavazás, mint pl. a fejlődéshez való jog kérdése, amely még mindig egy klasszikus Észak-Dél megosztottságot eredményező kérdésnek tekinthető. Az emberi jogok védelmének és előmozdításának fejlődése a régiót egyre alkalmasabbá teszi az univerzális emberi jogi standardok végrehajtására közép- és hosszú távon*. A helyi kulturális tradíciókra való hivatkozás csak a politikai elit azon céljait szolgálja, hogy elkerüljék a nemzetközi vizsgálatot a súlyos emberi jogsértések esetében, amelyeket hatalmuk és befolyásuk megtartása érdekében követtek el.

A hetedik fejezet keretei között az ázsiai országok emberi jogi diplomáciáját tanulmányoztuk, az ázsiai értékekről folytatott vita árnyékában. A legnagyobb, legnépesebb és talán legváltozatosabb kontinensen szintén nem találhatóak olyan kulturális, vallási, vagy történeti okok, amelyek megakadályoznák Ázsia országait a nemzetközi emberi jogi standardok elfogadásában. Az a tény, hogy Thaiföld, Japán és Kína kivételével a földrész valamennyi országa hosszabb, rövidebb ideig gyarmati sorban kényszerült azt eredményezte, hogy a térség országai nagyon erősen ragaszkodnak a szuverenitás és a „be-nem-avatkozás” alapelveihez. Ez a jelenség, kiegészülve a nacionalizmussal, valamint számos ázsiai ország azon döntésével, hogy a gazdasági modernizációt nyugatosodás nélkül képelték el határozták meg a kontinens országainak emberi jogi diplomáciájának karakterét. A régió három domináns vallásának vizsgálata is azt mutatja, hogy mind a konfucianizmus, mind a buddhizmus, mind a hinduizmus tanításai összeegyeztethetők az emberi jogok fogalmával. Annak ellenére, hogy Ázsia anno feltételek nélkül átvette a szuverenitás európai koncepcióját, azonban ez nem járt együtt az emberi jogi komponens elfogadásával. Az ázsiai vezetők amikor az ázsiai értékekre hivatkoztak, a gazdasági fejlődés elsődlegességét hirdették az emberi jogok védelmével és előmozdításával szemben. Mindezen fejlődési sajátosságok tükrében nem meglepő az ázsiai országok visszafogottsága a nemzetközi bírói testületek támogatását illetően – mint pl. az ICJ, vagy ICC – a régió konzervatív felfogást alapul véve a „be-nem-avatkozás” és a nemzeti szuverenitás elveivel kapcsolatban. Ugyanezen tényezők eredményeként Ázsia az egyetlen olyan kontinens, ahol nem található regionális emberi jogi szervezet.

Megvizsgálva a régió országainak szavazási magatartását az EJT-ben rögtön nyilvánvalóvá válik, hogy Japán, majd néhány évtizeddel később Dél-Korea egy olyan gazdasági fejlődési modellt választottak, amely sok tekintetben együtt járt a nyugati típusú politikai modernizációval, és az élet legtöbb területén mindezek eredményeként az európai emberi jogi filozófia átvételével. Annak ellenére, hogy a legtöbb határozat esetében az Ázsiai Csoport többi tagja meglehetősen kiszámítható módon szavazott, bizonyos témák, mint pl. a halálbüntetés, az emberi jogvédők védelme, az ENSZ-szel együttműködőkkel szembeni támadások elleni harc, komoly megosztottságot okozott a Csoporton belül. Ezen példák is jól jelzik, hogy emberi jogi szempontból az Ázsiai Csoport sem egy monolitikus régió már, és ugyan még hosszú út áll a térség előtt, de már középtávon is van arra lehetőség, hogy számos ország a régióból a nemzetközi szintéren egy a mostaninál sokkal nyitottabb és együttműködőbb emberi jogi politikát fog folytatni.

A nyolcadik fejezet célja a muzulmán országok emberi jogi diplomáciájának vizsgálata volt. Kulcsfontosságú, hogy megfelelő választ találjunk az iszlám és a nemzetközi emberi jogi rezsím összeegyeztethetőségének kérdésére, amely életbevágó kérdés a világ leggyorsabban növekvő vallásának 1,5 milliárd fős követői tábora számára. A probléma komplexitását tovább növeli az a tény, hogy az iszlám hit sohasem kezelte elkülönülten a vallás és a politika kérdését. A fejezet egyik megállapítása az volt, hogy a legégetőbb emberi jogi problémák, amelyekkel a

muszlim társadalmaknak jelenleg meg kell birkóznuk a kormányaik által elkövetett súlyos emberi jogsértésekkel állnak kapcsolatban, akik viszont legitimációs céllal gyakran hivatkoznak az iszlám vallásra. A fentiek ellenére – tekintettel a vallás kiemelt szerepére – ezen társadalmakban, a nemzetközi emberi jogi normák elfogadásának esélye sokkal nagyobb, ha azok úgy jelentkeznek a muszlim közösség számára, mint amelyek összhangban állnak a muzulmán hittel. Ez a cél egy kettős megközelítés révén érhető el. Egyrészt egy belső párbeszédre van szükség a muszlim közösségen belül, másrészt egy kulturális dialógusnak kell kialakulnia a muszlim és nem muszlim közösségek között. Az első folyamat célja lehet a Sharia-jog bizonyos részeinek átértelmezése, különös tekintettel a nők helyzetére, valamint a vallásszabadság ügyére. Egy ilyen felvilágosult interpretáció hiányában a 1,5 milliárd muzulmán emberi jogainak kérdése az autoriter rezsimek kezében marad, amelyek az iszlámot politikai céljaikra használják fel.

Az Iszlám Együttműködés Szervezete (OIC) azon 13 tagjának vizsgálata alapján, akik az Emberi Jogi Tanács tagjai is voltak 2017-ben, nyilvánvalóvá vált, hogy ezen országok sok fontos kérdés vonatkozásában nem egységesek. Az első olyan terület, ahol az országok között komoly törésvonalak találhatók, az országhelyzetek kérdése, különös tekintettel az iráni, vagy a szíriai emberi jogi helyzet megítélésére, ahol a tradicionális muszlim szolidaritást felülírta a siita-szunita ellentét és egyéb biztonságpolitikai megfontolások. A második ilyen megosztó terület a civil társadalom és az emberi jogvédőkkel kapcsolatos, ahol a fő választóvonal azon országok között húzódik, amelyek a kérdést kulcsfontosságúnak tartják egy a jogállamiságon alapuló fenntartható demokrácia szempontjából (Togo, Elefántcsontpart, Indonézia, Irak) és azok között, akik az NGO-k tevékenységét a hatalmukat veszélyeztető tényezőnek tekintik. A harmadik olyan terület, a halálbüntetés kérdése volt, ahol megosztottság jelentkezett az OIC tagok között. A muszlim szolidaritás nagyon erős a palesztin nép helyzetével kapcsolatos EJT határozatok vonatkozásába –, ami természetesen nem meglepő –, de példának okáért Kína ujugurokkal kapcsolatos politikájára való reakciói a muzulmán világnak jelzik ennek a szolidaritásnak a határait. Annak ellenére, hogy még hosszú út áll a muszlim világ előtt az emberi jogok védelme és előmozdítása területén, a jelen kutatás alapján reális esély mutatkozik arra, hogy középtávon néhány OIC ország az emberi jogok nemzetközi védelme és előmozdítása kapcsán egy a mainál sokkal pozitívabb politikát kövessen; feltéve, hogy el tudják kerülni az iszlám vallással való politikai visszaéléseket.

4. Konklúzió

Az értekezés fontosabb kutatási eredményei – amelyek a 9. fejezetben szerepelnek összefoglalva – alapján megállapítható, hogy az Emberi Jogi Tanács semmiképpen nem vált a civilizációk harcának terepévé. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lennének olyan kérdések, témák, amelyek ne osztanák meg élesen az EJT-tagokat és hogy könnyű megoldások állnának rendelkezésre ezen viták megoldására. Ezen kérdések többsége azonban nem civilizációs kérdés, hanem a Globális Dél meglévő gazdasági, társadalmi, politikai gondjaihoz kapcsolódik, amelyekkel egyes EJT tagállamok visszaélnék az Észak és a Dél közötti feszültség növelése céljából. Amennyiben megvizsgáljuk a legérzékenyebb emberi jogi kérdéseket; úgy, mint az országhelyzeteket, a civil társadalom helyzetét, vagy pl. az ENSZ-szel együttműködők védelmét, megállapíthatjuk, hogy ezen témák kapcsán a véleménykülönbségek nem a különböző civilizációk között húzódnak. Inkább azt látjuk,

hogyan az egyik oldalon azon országok vannak, amelyek az emberi jogok nemzetközi védelmének és előmozdításának ügyét egy fontos politikai célnak tekintik, míg a másik oldalon olyan kormányokat találunk, amelyek a nemzetközi emberi jogi ellenőrzési rendszer gyengítésében érdekeltek, fenntarthatóbbá kívánva tenni jogsértő politikájukat a nemzetközi következmények és reakciók minimalizálásával. Megállapítható, hogy valamennyi kultúra és civilizáció alapelvei összeegyeztethetőek az elfogadott nemzetközi emberi jogi standardokkal és mindezek következtében a kulturális sajátosságokra történő hivatkozások a legtöbb esetben csak politikai célokat szolgálnak, amelyek által az adott országok politikai elitje igazolni kívánja gyenge emberi jogi eredményeit.

Arra a kérdésre, hogy vajon az EJT a régiókon átívelő együttműködés helyszínévé vált-e, a válasz most sokkal pozitívabb, mint lett volna néhány évtizeddel ezelőtt, az EJB idején. Időszakos visszaesések ellenére a nemzetközi emberi jogi standardok fejlődése egy feltartóztathatatlan folyamat. Ezzel párhuzamosan a demokratizáció szintjének globális emelkedése és ennek eredményeként az elfogadott tradíciók mértéke is folyamatos változásban van. Amint azt Steven Pinker is kiválóan demonstrálta műveiben; a mi közös civilizációnk fantasztikus eredményeket ért el az emberi jólét valamennyi területén, de ennek ellenére az emberiség még mindig inkább a világon végbemenő negatív folyamatokra kíván fókuszálni, nem véve tudomást az emberiség figyelemreméltó eredményeiről.

5. A doktori értekezés témájához kapcsolódó tanulmányok:

Angolul:

- **The Development of Human Rights Diplomacy Since the Establishment of the UN. More Actors, More Efficiency?** Hungarian Yearbook of International Law and European Law, 2020 (8) 1, pp. 218-237.
- **External Human Rights Diplomacy of the European Union: Has the EU Become a Decisive Human Rights Actor in Multilateral Fora?** European Human Rights Law Review, 2020 Issue 1, pp. 49-66.
- **Implementing universal human rights standards in and by Sub-Saharan African States in the shade of local traditions.** Human Rights Quarterly, 2020. Vol. 42 pp. 217-253.
- **The Protection of National and Ethnic Minorities by and within the European Union,** European Human Rights Law Review, 2019 Issue 5, pp. 502-511.
- **Thoughts on Universalism versus Cultural Relativism, with special attention to Women's Rights,** Pécs Journal of International and European Law 2018/1, pp. 6-25.
- **The Potential Role of Small States and their „Niche Diplomacy” at the UN and in the Field of Human Rights, with Special Attention to Montenegro,** Pécs Journal of International and European Law 2017/1 pp. 58-68.

Magyarul:

- **Az ENSZ Emberi Jogok Bizottságától az Emberi Jogi Tanácsig vezető út, avagy az emberi jogok nemzetközi védelmének rövid története a Második Világháborút követően.** In: Csapó Zsuzsanna, (szerk.) Jubileumi tanulmánykötet az 1966. Évi emberi jogi egyezségokmányok elfogadásának 50. évfordulójára. (2019) Dialóg Campus Wolters Kluwer pp.165-180.
- **Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa - vágyak és realitások,** Fundamentum, 2007/1, pp. 87-97.
- **Az ENSZ emberi jogi rendszerének átalakítása az Emberi Jogi Tanács megalakulásának fényében: reform vagy visszalépés?** Acta Humana 3-4/2006 pp. 120-149. (Forgó Ágnessel társszerzőségben)
- **Az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának 61. ülészaka,** Acta Humana 4/2005, pp. 94-117

- **Az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának 60. ülészaka**, Acta Humana 4/2004, pp. 89-117

- **Az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának 59. ülészaka**, Acta Humana 4/2003, pp. 79-104

- **Az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának 58. ülészaka**, Acta Humana 2002 No.49, pp. 33-62

- **Az emberi jogok kérdése az Európai Unióban**, Acta Humana 2002 No. 48, pp. 46-67